

STEEN- GOED

Een patriciërshuis bij de Jansdam

De geschiedenis van Kromme Nieuwegracht 6

Onderzoek en tekst: J. van der Molen

Illustratieverantwoording:

Het Utrechts Archief: *voorpagina omslag, pagina 5, 21, 22 en 24.*

Centraal Museum: *pagina 6.*

Met toestemming van de Crediet- en Effectenbank overgenomen uit een jaarverslag: *pagina 8, 19.*

Foto's aangeleverd door de Crediet- en Effectenbank: pagina 4, achterpagina omslag.

Tekening D. van Sichem: *pagina 11, 25. De tekening op pagina 21 is door Van Sichem bewerkt om geschikt te maken voor reproductie.*

Foto S.J. den Daas: *pagina 17.*

Met toestemming van Prof. Dr. Ir. C.L. Temminck Groll: *tekening pagina 27.*

Foto voorpagina: het pand Kromme Nieuwegracht 6 in de twintiger jaren.

Colofon

STEENGOED verschijnt drie maal per jaar en is een uitgave van de

STICHTING HET UTRECHTS MONUMENTENFONDS

Dorstige Hartsteeg 21, 3512 NV Utrecht

telefoon 030 - 2311761; fax 030 - 2332401; postrekening 427215

Het Utrechts Monumentenfonds beheert en restaureert monumentale woonhuizen in Utrecht. Voor minimaal 10,- per jaar of 200,- ineens is men begunstiger van de stichting. Men ontvangt dan het Jaarverslag, STEENGOED, de Nieuwsbrieven en uitnodigingen voor vergaderingen en excursies.

Lay-out en uitgavebegeleiding: *Simon den Daas*

Druk: *Drukkerij van Mechelen BV*

ISSN: 1383-0279

Een patriciërshuis bij de Jansdam.

De geschiedenis van Kromme Nieuwegracht 6

In de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw bezocht ik nu en dan Kromme Nieuwegracht 6. Het pand was sinds 1922 in gebruik als kantoor van de Crediet- en Effectenbank. Na de overgang van weeklonen naar maandsalarissen en het verdwijnen van de loonzakjes, werd steeds meer gebruik gemaakt van bankrekeningen om het salaris te laten overschrijven. Uit 'de muur' trekken van geld was nog niet mogelijk, laat staan het bankieren via internet. Zodoende kwam ik daar.

De bank liet in 1952 aan de achterzijde nieuwe kantooruimte bijbouwen. Verder werd het huis zoveel mogelijk in de bestaande toestand gelaten. De bezoekers van de bank kwamen via de monumentale voordeur en de gang terecht in de voormalige tuinzaal/eetzaal, die als centrale bankhal werd gebruikt. De loketten waren geplaatst in de oude raamopeningen. Tijdens het wachten kon men het oude interieur bewonderen: de spiegels (penant- of damspiegels) aan de wanden tussen de loketten met daarboven de grisailles¹); het schilderstuk boven de deur die leidde naar de centrale bankhal; de wanden met de fraaie betimmering; een schouw van wit marmer, voorzien van een spiegel en een schilderstuk; het stucplafond met een ornament in Lodewijk XVe stijl; in de gang naar de centrale bankhal de fraai bewerkte eiken trap naar de eerste verdieping. Wie in het bankgebouw verder kwam dan de loketten op de begane grond, kon nog meer zien: de voorkamer op de begane grond waarin een grijs marmeren schouw met spiegel; het gestucte plafond met rozet op de overloop naar de eerste verdieping; de eiken trap naar de zolder;

de schouw met acanthusfries in de kamer op de eerste verdieping. Een huis met een belangrijk (midden) 18e-eeuws interieur, aldus een bouwkundig onderzoek uit 1964.²⁾ Kortom, een huis met cachet.

De centrale bankhal met links de loketten. Op de muurdammen tussen de drie voorste loketten zijn nog "Witjes" te zien.

In de jaren tachtig deed ik onderzoek naar de levensloop van Julien Wolbers.³⁾ Wolbers was in Utrecht komen wonen na de verkoop van het schildersbedrijf/glazenmakerij in Heemstede. Hij had dit bedrijf in 1834 samen met een broer na het overlijden van zijn vader voortgezet. Beide broers hadden hun interesses op een ander gebied. Julien wilde meer tijd hebben voor onderzoek en schrijven; zijn broer verruilde het werk als huisschilder voor dat van kunstschilder. Opdrachten van gefortuneerde landhuisbezitters in en rond Heemstede hadden hun bedrijf florerend gemaakt. Daarnaast maakte een erfenis van zijn schoonouders het Julien mogelijk voortaan als rentenier te leven.

Wolbers was geen patriciër, wel een man met aandacht voor mensen die hulp nodig hadden. Hij was in 1876 mede-oprichter van het Nederlandsch Werklieden Verbond Patrimonium (de 'voorganger' van het CNV), eindredacteur van het eerder door hem opgerichte weekblad De Werkmansvriend en daarnaast oprichter van een tehuis voor militairen in Utrecht (aan het Wed) en van een werkinrichting voor blinden (eerst aan de Neude, later vele jaren Achter St.Pieter). De afschaffing van de slavernij had in hem een felle voorstander. Niet bepaald een man die anderen steeds voorhiel 'hier beneden is het niet'. Ook niet wat betreft zijn woonsituatie. Zelfs voor het graf voor hem en zijn vrouw op de Utrechtse begraafplaats Soestbergen had

Julien Wolbers (1819-1889)

hij zodanige voorzieningen getroffen dat de zerk na zo veel jaren er nu nog opvallend goed bij ligt.

Wolbers bleek van 1865 tot zijn overlijden in 1889 in het huis Kromme Nieuwegracht 6 te hebben gewoond: ik was zonder dit te beseffen, met mijn bezoeken aan de bank, regelmatig bij hem over de vloer geweest! Ik werd nu ook nieuwsgierig naar de geschiedenis van Wolbers' woonhuis.

Het erf en huis Lockhorst.

Het huidige pand Kromme Nieuwegracht 6 is gebouwd op 'seeckere erve voor de huisinge genaempt Lockhorst gelegen aen de nieuwe graft ontrent de Jansdam streckende met de cluijse voor uijt de graft tot aen de Lobi- of Nobelstraet.'

Er stond dus een - mogelijk al eeuwenoud - huis op dit erf.

De naam Lockhorst is zeer bekend in de geschiedenis van Utrecht. Denk alleen al aan de oorlog tussen de Lichtenbergers en de Lockhorsten in het Utrechtse (14e -15e eeuw). De "Lockhorsten" ontleen hun naam aan de hofstede Lockhorst bij Leusden. Deze hofstede was een zogenoemd leengoed van de abdij van Sint Paulus te Utrecht, dat bij erfopvolging overging in de mannelijke lijn. In 1497 verkreeg Gerrit van Lockhorst deze hofstede in leen van de abdij. In 1536 was de hofstede Lockhorst één van de eersten, die door de Staten van Utrecht als ridderhofstad werd erkend: de erfopvolger behoorde tot de Utrechtse ridderschap.

Vóór 1580 had de huidige Nobelstraat geen vaste benaming. In een akte van 30 september 1364 komt de aanduiding voor 'der straten die men ghaet van Sinte Johans kerchove an der stat mure'⁴⁾. In feite dus de weg van het Janskerkhof naar het huidige Lucasbolwerk. Later wordt deze weg als Lobistraat vermeld. Daarnaast komt de naam Zonstraat voor als naam voor het gedeelte tussen Drift en Ambachtstraat, waarschijnlijk zo genoemd naar de herberg met het uithangbord De Zon. Eerst in de tweede helft van de negentiende eeuw wordt dit gedeelte steeds vaker Nobelstraat genoemd. Het bredere gedeelte van de weg voorbij de Ambachtstraat en Keizerstraat naar de buitensingel is steeds Nobelstraat, nooit Zonstraat genoemd. Wij spreken in deze tekst gemakshalve over de Nobelstraat.

Vermoed wordt dat genoemde Gerrit van Lockhorst - in harnas en wapenrok - is afgebeeld op een in 1526-1527 door Jan van Scorel geschilderd drieliuk. Het middenpaneel stelt de intocht van Christus in Jeruzalem voor. Op de buitenzijde van de zijleugels zijn vier leden van de familie Lockhorst afgebeeld. De meest rechtse figuur zou de op dat moment fungerende heer van Lockhorst - Gerrit - zijn. De opdrachtgever voor het schilderij was Herman van Lockhorst, deken van de Utrechtse Salvatorkerk en kanunnik van de Dom. Het drieliuk was bedoeld als memorietafel bij het graf van drie leden van de familie Lockhorst in de Utrechtse Domkerk. In 1526 had Herman hun grafmonument in deze kerk laten herstellen.

Het drieliuk behoort thans tot de collectie van het Centraal Museum.

Cornelia van Dribergen en haar man Gerrit van Lockhorst bezaten ook een huis in Leiden en hadden daarnaast in Oud-Teylingen bij Warmond nog een huis geërfd. Ook deze huizen waren later onder de naam Lockhorst bekend. Cornelia en haar man Gerrit van Lockhorst zijn begraven in de Pieterskerk te Leiden in de door hen gestichte kapel (eveneens naar hen Lockhorstkapel genoemd). Blijkbaar had de naam Lockhorst zoveel gezag en bekendheid, dat nog jaren later hun bezittingen naar hen werden genoemd.

Cornelia Jansdr. van Dribergen, sinds 1548 weduwe van Gerrit van Lockhorst, kocht in juli 1554 twee woningen op de hoek van Nobelstraat en Drift, genaamd Groot en Klein Luchtenstein, van het kapittel van Sint Jan. Deze huizen stonden daar al lang: onder die naam werden zij volgens Van der Monde al in 1440 aangetroffen in de schutmeestersrekening. Na 1554 koopt Cornelia van Dribergen nog drie kleine woningen aansluitend aan de vorige. De erfgenamen van haar in 1630 overleden kleindochter Geertruida van Lockhorst (gehuwd met de in 1617 overleden Nicolaas van Matenesse) verkochten deze woningen op 27 juli 1632 aan Egbert van Boecop (het transport had 10 maart 1637 plaats).

Op 17 juli 1648 verkochten de erfgenamen van genoemde Geertruida de overige onroerende goederen die Cornelia van Dribergen bij haar overlijden in het gebied tussen Kromme Nieuwegracht, Drift en Nobelstraat had bezeten: het met de naam Lockhorst aangeduide huis en erf aan de Kromme Nieuwegracht. Eigenaar werd Gerard van Reede, heer van Drakenstein en De Vuursche, die het kort daarna (5 januari 1649) doorverkocht aan Carel Alexander van Berck. Hij was gehuwd met Catharina van Reede, die een verre verwant was van Gerard van Reede en een zuster van Godard Adriaan van Reede, heer van Amerongen. Zij overleed november 1651 en ligt begraven

Het kapittel van Sint Jan

Niet alleen het gebied rondom de Janskerk, maar ook de grond tussen Drift, Nobelstraat en Kromme Nieuwegracht behoorde toe aan het kapittel van Sint Jan.⁵⁾ Het kapittel gaf deze gronden te eniger tijd in erfpacht uit. De achtereenvolgende erfpachters / eigenaren betaalden jaarlijks aan dit kapittel een belasting, een 'last', in Utrecht ook wel 'oudeigen' genoemd over deze erven. Op het pand Kromme Nieuwegracht 6 rustte een oudeigen van 2 gulden en 12 stuivers. De kapitels ontwikkelden zich na de reformatie vooral tot beheercolleges van onroerend goed; het ambt van kanunnik kon worden gekocht en verzekerde een goede boterham en maatschappelijke invloed. Niet iedereen was het met deze gang van zaken eens. Met name de hoogleraar theologie Gijsbert Voetius was van mening dat de opbrengst van de kapittelgoederen, evenals die van de opgeheven kloosters zou moeten dienen voor het onderhoud van de predikanten, de scholen en kerken. Daartoe, zo stelde hij, waren die goederen immers oorspronkelijk bestemd. Transportakten in de 17e eeuw vermelden van bewoners / eigenaren aan Kromme Nieuwegracht, Drift en Plomporengracht vaak dat zij kanunnik waren van één van de kapittelkerken. De kapitels werden in 1811 afgeschaft. Daarmee verdween het ambt van kanunnik en tevens het oudeigen.

ven in de Andrieskerk in Amerongen. Het is mij niet bekend wanneer en door wie het met de naam Lockhorst aangeduide huis en erf (liggend tussen Kromme Nieuwegracht en Nobelstraat) in eigendom is verkregen. Mogelijk reeds voor 1548 door de grootvader van Geertruida, de eerder genoemde Gerrit van Lockhorst.

Carel Alexander van Berck verkoopt het huis en erf Lockhorst op zijn beurt blijkens transportakte van 3 mei 1661 aan het tweemanschap Mr Paulus van Voet en Willem Vastrick.

Gijsbert Teunisz van Vianen, bouwmeester, stadsmetselaar.

Na de opheffing van de immunititeiten en kloosters in 1580 kwam er op vele plaatsen in de stad grond vrij voor huizenbouw. De toenemende internationale zeevaart, de vestiging van handelsposten in ver afgelegen landen, zeker na het einde van de tachtigjarige oorlog tegen Spanje, bracht grote welvaart mee: de Gouden Eeuw. Veel bewoners aan de bovengenoemde grachten bezaten aandelen in de VOC, zoals blijkt uit de boedelbeschrijvingen in notariële akten. De toegenomen welvaart uitte zich ondermeer in het bouwen van een nieuw deftig huis of het verfraaien van een bestaand huis. Gijsbert Teunisz van Vianen ⁶⁾ was daarvoor veel gevraagd zowel in de stad als daarbuiten. In 1654 was hij te Renswoude betrokken bij de bouw van het kasteel en te Wijk bij Duurstede van 1660 tot 1662 bij de bouw van het raadhuis. Hij zette een duidelijk eigen stempel op de door hem ontworpen gebouwen. Opvallend zijn de bakstenen kroonlijst

Een verrassing bij de verbouwing op het binnenterrein van Kromme Nieuwegracht 6, in 1952.

(de horizontale uitspringende band onder de dakgoot), het metselwerk van platte stenen met een nauwe voeg. Daarbij de voor die tijd grote ruiten in de ramen. Voorbeelden zijn onder meer de drie huizen aan de noordzijde van het Janskerkhof (aan weerszijden van de Boothstraat) en het pand Keistraat 9.⁷⁾

Zijn vader, Teunis Gijsbertsz van Vianen, eveneens metselaar, werd in augustus 1615 burger van de stad Utrecht. De geboorte-/doopdatum van zijn zoon Gijsbert heb ik in het Utrechts Archief niet gevonden. Aangenomen wordt dat hij tussen 1612 - 1615 is geboren. Gijsbert trouwde in 1638 met Geertruid van Batenburch. Hij overleed op zeer hoge leeftijd in Utrecht op 11 mei 1707. In 1650 staat hij vermeld als lid van het Utrechtse

steenbikkersgilde. Eerst in 1681 wordt hij na het overlijden van Christiaan van Vianen tot stadsmetselaar van Utrecht benoemd. Gijsbert en Christiaan waren geen familie. Christiaan was een zoon van Anthoni Samuels van Vianen (vóór Christiaan in Utrecht stadsmetselaar). Christiaan was onder meer de metselaar-bouwmeester van het vroegere hoekpand Kromme Nieuwegracht 2.⁸⁾

Paulus Voet: eerste eigenaar.

Paulus Voet, hoogleraar in de rechten te Utrecht en zoon van de in die tijd gezaghebbende hoogleraar in de theologie Gijsbert Voet - zich ook Voetius noemende - kocht samen met de timmerman ('aannemer') Willem Vastrick een huis met erf - Lockhorst genaamd - aan de Nieuwegracht bij de Jansdam. (De Nieuwegracht tussen Pausdam en Drift werd eerst later Kromme Nieuwegracht genoemd; voor het gemak van de lezer spreken wij hier steeds over de Kromme Nieuwegracht). Het bedoelde erf (deels bebouwd) strekte zich uit van de Kromme Nieuwegracht tot aan de Nobelstraat; ten westen liep het erf tot de achterkant van de huizen aan de Drift; ten oosten tot

de grens van het huidige perceel Kromme Nieuwegracht nummer 10 (dus inclusief nr. 8). In een notariële contract van 7 februari 1661 legden Voet en Vastrick de onderlinge verdeling van het erf vast. Dit contract (evenals andere akten van de betreffende notaris uit deze periode) is niet bewaard gebleven. Uit latere verwijzingen is op te maken, dat Voet het westelijk deel van het erf (aan de kant van de Drift) – nu nummer 6 – verkreeg, Vastrick het oostelijk deel (aan de kant van de Ambachtstraat) – nu nummer 8. De grens was “een gemene gang”, een gemeenschappelijk pad, lopende van het huis aan de Nobelstraat tot aan de gracht.

Voet en Vastrick kwamen ieder voor zich met Van Vianen overeen, dat hij het door hen gekochte erf zou bebouwen. Vastrick was zelf ‘timmerman’ (aannemer). Mogelijk bouwde hij zelf mee aan het nieuwe huis. Op 3 mei 1661 werd door Vastrick in een transportakte vastgelegd de eigendoms-overdracht van zijn erf aan Van Vianen “soo verre het principael getimmer strecken sal”. Op 28 januari 1662 volgde Voet met een soortgelijke transportakte betreffende de eigendomsoverdracht van zijn erf aan Van Vianen, waarbij werd vastgelegd, dat “alle de mueren van dit getransporteerde erve bij Gijsbert Thonisz (van Vianen) alleen sullen gemetselt worden, als hem toebehooren t’sijnen kosten”. Mogelijk waren deze eigendomsoverdrachten van de te bebouwen grond een vorm van de toenmalige zekerheidsstelling tussen aannemer en opdrachtgever. Een zekerheidsstelling in financieel opzicht voor de aannemer, wenselijk gezien het rechtsbeginsel “opstal volgt de grond”. Een zekerheidsstelling daarnaast voor de opdrachtgever, dat de aannemer de bouw verricht als ware het voor hemzelf. Nader onderzoek betreffende de vele eigendomsoverdrachten aan Van Vianen (en andere “metselaars”) zou mogelijk meer inzicht kunnen geven in het karakter en de bedoeling van soortgelijke overeenkomsten.

Uit de woorden “streckende met de cluyse voor uyt de graft” in een van de transportakten van 3 mei 1661 kunnen we - met de nodige voorzichtigheid - concluderen dat ter plaatse in 1661 reeds ‘cluijsen’ (kelders onder de straat) aanwezig waren. Mogelijk stond er dus ook aan de gracht reeds bebouwing. Verder blijkt er op dat moment reeds sprake van een “gemene gang” (openbaar toegankelijk pad) tussen de huidige nummers Kromme Nieuwegracht 6 en 8. Ook wordt melding gemaakt van een zomerhuis op het erf van Voet.

Het huis was een travee smaller dan nu en van het type tweebeukig dwars-huis. Twee-onder-een-kap zogezegd, waarbij de kap dubbel was. Het tweebeukige dwarshuis werd in Utrecht in die tijd veel gebouwd; het schuin tegenover gelegen pand Keistraat nummer 9 is daar een goed voorbeeld van.

Achter de percelen Drift 1 en 3 zijn interessante bouwresten gevonden die wijzen op een huis met een grondoppervlak van ongeveer 13 bij 5 meter, bestaande uit een overwelfde kelderruimte met een verdieping, opgebouwd

uit grote bakstenen. Het huis zou dateren uit de tweede helft van de dertiende, dan wel de veertiende eeuw. Gedacht wordt aan een claustraal huis van het kapittel van Sint Jan.⁹⁾ Het lijkt mij ook niet onwaarschijnlijk, dat het hier restanten betreft van een door de familie Lockhorst bewoond gedeelte. Het één hoeft het ander niet uit te sluiten.

Paulus Voet woonde zelf op de Kromme Nieuwegracht op het huidige nummer 33 schuin tegenover de Hieronymusschool (waarnaar het huidige Hieronymusplantsoen is genoemd). Aan de voorkant grensde zijn huis aan de gracht. De achteruitgang was op het Pieterskerkhof. Hij had bij zijn huis aan de grachtzijde geen tuin, aan de andere kant was er wel onbebouwde grond, maar dat had niet echt een groot oppervlak. Vast staat dat Paulus Voet tot zijn overlijden in augustus 1667 is blijven wonen tegenover de Hieronymusschool en niet is verhuisd naar nummer 6 aan dezelfde gracht. Misschien mogen we hieruit besluiten dat Voet de aankoop van het Lockhorst-erf nooit heeft bedoeld om daar zelf te gaan wonen, maar als investering? Over het verdere lot van het zomerhuis hebben we geen gegevens.

Johan en Paulus Voet van Winssen, geboren uit het huwelijk van Paulus Voet met zijn eerste vrouw Elisabeth van Winssen (zij voegden hun moeders achternaam toe aan de naam Voet) erfden het nieuwgebouwde huis Kromme Nieuwegracht 6 en erf tot aan de Nobelstraat. Wie het huis in die tijd bewoonden/ huurden weten we niet.

Meerman, eigenaar-bewoner.

In een notariële verklaring van 3 mei 1680 (en in de gelijkkluidende transportakte van 12 mei d.a.v.) is aangegeven, dat Johan Gerritse Meerman het recht van de erfgenamen van Mr Paulus Voet – te weten diens zonen Johan en Paulus Voet van Winssen - had verkregen, en in die kwaliteit eigenaar was van de westelijke helft van het huis in de Nobelstraat en aan de Kromme Nieuwegracht.

Johan Meerman was een overbuurman aan de gracht/hoek Keistraat. Na het overlijden van Catharina de Goyer in 1678 erfden de zonen uit haar

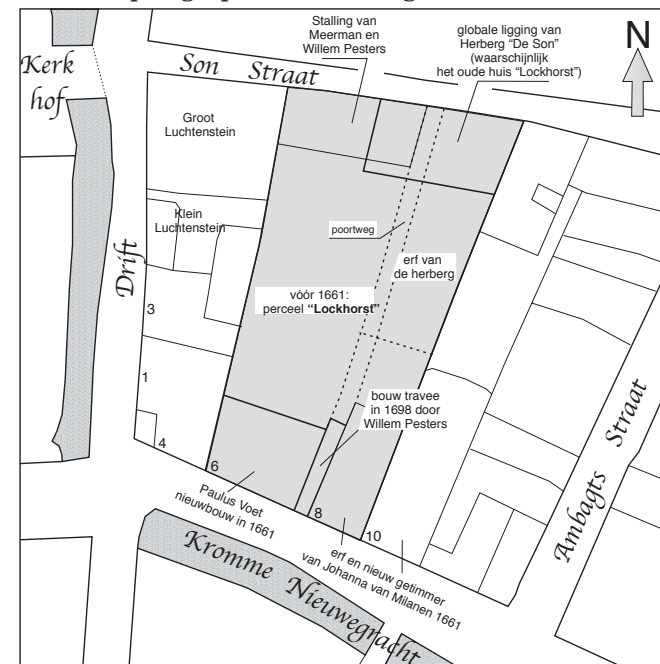
De uit Delft afkomstige Meerman was 31 mei 1674 in Doorn getrouwd met Catharina de Goyer, weduwe van de in 1671 overleden Rombout Modé. De familie De Goyer bezat in Doorn de hofstede Clyn Geresteyn. Catharina en Rombout Modé en later Catharina met Johan Meerman, woonden in het hoekhuis Keistraat - Kromme Nieuwegracht (nu Keistraat 9) Dat huis werd eveneens door Gijsbert Theunisz van Vianen gebouwd, omstreeks 1665.¹⁰⁾

eerder huwelijk met Rombout Modé hun ouderlijk huis Keistraat 9. Waarschijnlijk een goed moment voor Johan Meerman om naar de Kromme Nieuwegracht 6 te verhuizen.

Uit de genoemde notariële akte van 3 mei 1680 blijkt, dat Meerman wilde komen tot een scheiding tussen zijn deel van het huis en dat van de weduwe Vastrick aan de Nobelstraat, vanouds de herberg De Zon genaamd. Meerman kondigt aan zijn deel van het huis te willen afbreken. Meerman is bereid zijn aandeel in de gang in het huis van voren tot achteren “tot d’eerste solderinge” af te staan. Aan de weduwe Vastrick zal blijven de oostelijke helft van het huis De Zon met het daarbij behorende erf en een uitgang in de poort aan de Nobelstraat en het (openbaar toegankelijke) pad naar de gracht.

De herberg De Zon bezat dus een poort met een onderdoorgang naar de gracht. Deze onderdoorgang was voor beiden de gang in het gezamenlijk bezeten huis (verbonden door een overhuidde poort) en tevens het begin van het openbaar toegankelijke pad naar de gracht. Meerman was daarnaast bereid op zijn kosten een scheidingmuur tussen het deel van zijn erf en dat van de weduwe Vastrick (dus tussen de huidige percelen Kromme Nieuwegracht 6 en 8) aan te brengen.

Bij verkoop van huis en erf door Meerman aan Daniel van Berck in 1695 blijkt in de koop begrepen een stalling en koetshuis met erf aan de Nobelstraat.

Meerman heeft zijn deel van de herberg De Zon dan inmiddels afgebroken en in plaats daarvan een stalling met koetshuis doen bouwen.

Het oostelijk deel van herberg De Zon bleef eigendom van de weduwe Vastrick en ging later over naar haar erfgenamen. De aanduiding is dan niet meer: 'herberg', maar 'grote

huysinge (ingaande met een gang), erve, grond en kluijssen, staande en gelegen aan de zuidzijde van de Nobelstraat.' Het erf strekte zich achter uit tot het erf van de buurman: de toenmalige bewoner van het huidige nummer 8 aan de Kromme Nieuwegracht.

Het grote huis had drie kamers beneden en drie kamers boven, die elk afzonderlijk werden verhuurd. Uit een boedelscheiding van 4 november 1773 blijkt, dat voor dit huis jaarlijks een oudeigen aan het kapittel van Sint Jan werd betaald. Uit een en ander lijkt het mij zeer waarschijnlijk, zo niet meer, dat dit huis, de voormalige herberg De Zon, het oorspronkelijke huis Lockhorst is geweest.

In een notariële akte van 18 maart 1696 verklaren de eerder genoemde erfgenamen, Paulus en Johan Voet van Winssen, het erf met het huis, waar de Zon uithangt, aan de zuidzijde van de Nobelstraat, aansluitend tot aan zijn, Meerman's erf te willen verkopen. Hiermede zal waarschijnlijk bedoeld zijn aan Meerman achteraf een schriftelijke verklaring te geven van het hem eerder gegeven recht van eigendom.

Meerman wil zijn huis aan de Kromme Nieuwegracht naar achteren met enkele vertrekken uitbreiden. In verband daarmee sluit hij op 10 december 1692 met Adam de Weerd, de eigenaar van een woning aan de Drift (het huidige Drift nummer 3) een overeenkomst, waarbij aan Meerman werd toegestaan twee balken aan te brengen in de zijmuur van het huis van Adam de Weerd, ten behoeve van deze uitbreiding.

Daniel van Berck, eigenaar-bewoner.

De grootouders van Daniel van Berck, Jacob van Berck en Anna Wttenbogaert bezaten o.a. een landgoed in Driebergen-Rijsenburg, later Sparrendaal geheten, en een huis met hof en stal aan de noordzijde van de Zuilenstraat. Jacob van Berck was griffier aan het Hof van Utrecht. Hij overleed in 1687. Daniel van Berck kocht in 1698 dit huis aan de Zuilenstraat op een door de erven van Jacob van Berck georganiseerde openbare verkoping.

Op 30 november 1695 transporteert Johan Meerman zijn huis aan de Kromme Nieuwegracht aan Daniel van Berck, met de kelders (onder het huis), cluysen (de kelders onder de straat) en een gang ter zijde van het huis, alsmede een daarachter gelegen stalling en koetshuis met erf aan de Nobelstraat.

Daniel van Berck was raad in de vroedschap van Utrecht. Verwantschap tussen deze Daniël van Berck en de eerder genoemde Carel Alexander van Berck heb ik niet gevonden.

Daniël van Berck verhuurt het huis aan de Kromme Nieuwegracht met ingang van Pasen 1696 voor een tijd van zes jaar aan Pieter Godert van Rossem, heer van Hardenbroek (notariële akte van 14 december 1695). Van Rossem handelde in de akte namens de edelen, zitting hebbend in de Staten van Utrecht. De verhuring zal bedoeld zijn geweest voor statenleden voor wie het bezwaarlijk was frekwent op en neer te reizen van hun ridderhofstad of elders in het land gelegen bezittingen naar de vergaderzaal van de Staten te Utrecht.

Daniël van Berck verklaarde in diezelfde akte het huis op 30 november 1695 van Meerman te hebben gekocht en het zelf te bewonen. Bij de verhuring maakt hij het voorbehoud, dat de goudleren behangsels, in twee van de vertrekken, twee gladde staande platen (waarschijnlijk bedoeld de ijzeren platen achter het haardvuur, een regtbank met italiaanse stenen (mogelijk een buffet met een of meer marmere bladen) en een voetenbank door de huurders niet beschadigd mochten worden.

Daniel van Berck besloot in het huis van zijn grootvader in de Zuilenstraat te gaan wonen en verkocht Kromme Nieuwegracht nr 6 aan Willem Pesters.

Pesters-Heldevier; De Guy-Heldevier, eigenaren-bewoners.

In 1698 (transport op 29 november 1698) koopt Willem Pesters Kromme Nieuwegracht 6, met kelders, kluisen en hof, alsmede de gang ten oosten van het huis en de daarachter gelegen stalling met koetshuis in de Nobelstraat.

Willem was in 1659 in Maastricht geboren. Hij trouwde april 1685 in Maastricht met de aldaar geboren Hester Heldewier, dochter van Jacob Heldevier en Sara Buirette. Zijn ouders trokken in 1677 met het hele gezin naar Utrecht. Zijn vader, Johan Pesters, was door stadhouder Willem II benoemd tot griffier van het Hof Provinciaal van Utrecht.

In 1679 werd Johan Pesters door koning-stadhouder Willem III in den Haag benoemd tot secretaris en geheimraad in Den Haag. Hij kreeg hierdoor een uiterst belangrijke vertrouwensfunctie aan het stadhouderlijk hof. Het was Willem III niet vreemd zijn vertrouwelingen een bliksemcarrière te bezorgen. Hij verzocht aan de Staten van Utrecht om Johan Pesters' zoon Willem tot mede-griffier aan het Hof Provinciaal te benoemen. Dit verzoek werd ingewilligd. Willem Pesters had hierdoor de mogelijkheid via zijn vader belangrijke informatie van het stadhouderlijk hof te verkrijgen en andersom dit hof van informatie te voorzien.

De benoeming tot griffier van het Hof Provinciaal was ongetwijfeld een beloning voor de standvastige houding die vader Johan Pesters in 1673 had getoond bij de belegering van Maas-tricht door het Franse leger. Hij heeft daarna namens de stadhouder vrede-sonderhandelingen mogen voeren met een vertegenwoordiging van de Franse koning Lodewijk XIV. In 1674 werd Willem III, na een stadhouderloze periode sinds 1650, benoemd tot stadhouder van Hol-land en Zeeland. De achterliggende periode hadden Willem III het belang aangetoond van de aanwezigheid van aan hem toegewijde functionarissen. In diverse bestuurscolleges raakten regenten, die geen of weinig weerstand hadden betoond tegenover het binnen-vallende Franse leger, hun ambt kwijt. Voor Utrecht betekende dit onder meer het ontslag van verschillende leden van de provinciale staten en van de stedelijke vroedschap. Door de nieuwe regenten werd de prins vervolgens tot erfstadhouder benoemd. De griffier van het Hof Provinciaal van Utrecht was in deze situatie het oor en het oog van de stadhouder en daardoor zeer belangrijk. Johan Pesters, de vader van Willem, zal om die reden bij de ontslagen voormalige regenten en hun vrienden bepaald niet geliefd zijn geweest.

Door de aanbouw ontstond op de begane grond een ruimte, die toegang gaf tot de salon aan de voorkant en tot de tuin/eetkamer aan de achterkant van het huis. Een trap in de aanbouw naar beneden gaf toegang tot de kelder en de mogelijk aldaar gelegen keu-ken. Daardoor kon het personeel de bewoners beter bedienen. De aanbouw heeft een plat dak. Slechts een keurige naad verraaft de nieuwsgierige kijker dat de gevel ooit is uitgebreid.

Na het overlijden (2 februari 1724) van Hester Heldevier, de vrouw van Wil-lem Pesters, drongen haar familieleden aan op het maken van afspraken, welk deel van de nalatenschap hen zou toekomen. Zij meenden dat, gezien de in 1684 door Willem en Hester gemaakte huwelijksvoorwaarden, daar-

Na de aankoop van Kromme Nieu-wegracht 6 wenste Willem Pesters zo spoedig mogelijk de doorgang tussen zijn huis en de woning daarnaast (thans nummer 8) bij zijn huis te trekken. Daardoor zou de doorloop van de gracht naar de Nobelstraat langs zijn huis ver-vallen. De geplande uitbreiding zou echter de toevoer van licht in het huis belemmeren. Overleg met de burens resulteerde in een over-eenkomst van 3 augustus 1698, waarbij op kosten van Pesters twee ramen op een hogere plaats in de zijmuur zouden worden aan-gebracht.

De burens waren de - onmondige - kinderen van Domheer Wouter van Westreenen en zijn vrouw Adriana Meerman (een zus van de ons reeds bekende Johan Gerrits Meerman). Beiden ouders waren reeds overleden. De kinderen wer-den in dit overleg bijgestaan door hun voogd Marten Meerman, een broer van hun moeder Adriana, en tevens broer van de eerder genoemde Johan Meerman.

Door de aanbouw ontstond op de

voor wel reden was. Daarbij kwam dat Johanna Hester, een nicht van Hester, uiting had gegeven aan haar twijfel of zij erfgename zou zijn van haar tante Hester, dan wel alleen legaten zou ontvangen. Na vele samenkomsten en confe-renties van Willem Pesters met de familie van zijn overleden vrouw kwam er pas in 1727 - na wederom (volgens de akte) "lange en rijpelij-ke examinatie" van de huwelijks-voorwaarden - een overeenkomst tot stand waarbij het huis aan de Kromme Nieuwegracht met erf en stal en koetshuis in de Nobelstraat aan de familie Heldevier zou toe-komen. De overige bezittingen, onder meer de Niënhof en Cattenbroek, konden niet door de familie Heldevier verkregen worden. Deze bleven door een fidei-commis voor de familie Pesters behouden.

Het fidei-commis werd vaak gebruikt om het bezit zoveel moge-lijk binnen de familie te houden. Bij testamentaire beschikkingen benoemde de erflater dan een familielid tot erfgenaam, maar bepaalde tevens dat na het overlijden van deze erfgenaam de goederen op een nader aangeduid familielid zouden overgaan.

Het officiële transport van het huis met stalling en koetshuis in Utrecht aan Johanna Hester Heldevier had plaats op 9 december 1730. In de akte werden met name genoemd de diverse vaste schilderijen in en boven de deuren, de behangsels van tapijt, twee behangsels van goudleren zeildoek, 'mitsgaders het satinade behangsel met het ledicant en het behangsel van satinade, staande boven op het salet'. Ook de "staande en liggende platen, zo vast als los" in de haarden worden weer genoemd

De vader van Willem Pesters had in 1680 de eigendom verkregen van de hofstede De Niënhof onder Bunnik en in 1682 van de ambachtsheerlijkheid Cattenbroek onder Zeist. Daarmede had hij het recht zich Heer van Cat-tenbroek te noemen. Willem kreeg ter gelegenheid van zijn huwelijk in 1685 de hofstede Niënhof van zijn vader in gebruik. Sindsdien bewoonde hij de hofstede in de zomermaanden. Na het overlijden van zijn vader in 1707 erfde hij naast Niënhof de ambachts-heerlijkheid Cattenbroek en kon hij zich op zijn beurt Heer van Catten-broek noemen. In een overeenkomst van boedelscheiding van 1727 wordt Willem Pesters naast Heer van Cat-tenbroek, ook Heer van Terwaerde genoemd. In een andere akte is hij ook als Heer van Terweyde vermeld. Ik heb echter geen akte gevonden, waar-uit blijkt dat hij buiten de Niënhof en Cattenbroek in Bunnik en Zeist, nog elders grond bezat of heerlijke rechten op grond. Na 1706 had Willem Pesters ook het recht zich 'H(eilige) R(oomse) Rijks-baron de Pesters' te noemen. Dit recht hadden hij en zijn broers verkregen bij de verheffing in de adelstand door de Duitse Keizer Joseph I. Onder deze titel is hij echter nooit in akten vermeld. Deze door een buitenlandse vorst verleende titel bracht de drager hier ook geen bijzondere voordelen, zoals verkiesbaarheid in de Staten van Utrecht.

Met de vaste schilderijen in en boven de deuren zijn vermoedelijk de 'Witjes' bedoeld, de reliëf nabootsende grisailles, schilderstukken in één kleur, toon op toon, boven deuren en op schoorstenen, waardoor met name Jacob de Wit (1695-1754) zo bekend is geworden. Vast staat dat Jacob de Wit in 1725 in Utrecht voor het huis Janskerkhof 12 een plafondestuk heeft gemaakt en in hetzelfde jaar een schoorsteenstuk in de Statenzaal aan het Janskerkhof. Voor van Mollem (van Zijdebalen) schilderde de Wit in 1738 een grisaille schoorsteenstuk (een 'grauwtje') en in 1742 vier panelen. De Wit kreeg van veel kanten navolging. De uitdrukking 'Witje' werd zodoende een soortnaam voor een grisaille. Dergelijke 'witjes' / 'grauwtjes' kunnen dus ook door anderen gemaakt zijn dan door De Wit. Nog jaren later, in het tijdperk van de Lodewijk XVI-stijl (ca. 1770-1795) was het deurstuk met een grauwtje een kenmerkend Hollands stijlelement.¹⁾ Indien de schilderijen boven de deuren 'grauwtjes' van Jacob de Wit waren, dus echte 'Witjes', zullen deze naar mijn mening in Kromme Nieuwegracht 6 eerst zijn aangebracht tijdens de bewoning door Johanna Hester Heldevier en haar echtgenoot.

Johanna Hester Heldevier is 20 november 1724 gehuwd met Willem Benjamin de Guy, luitenant-colonel van een regiment infanterie. Hij wordt ook wel vermeld als Benjamin de Guy (zonder Willem). De Guy was weduwnaar van Flora van Mollem. Hij had wellicht hierdoor nog contacten met de Van Mollem's van Zijdebalen, waardoor het aannemelijk lijkt dat het inderdaad De Wit is geweest die de grisailles op nummer 6 maakte.

Willem Pesters overleed 11 december 1735 te Utrecht, in de Brigittenstraat, ten huize van Pieter Pesters, een jongere ongehuwde broer. Het verlaten van zijn huis Kromme Nieuwegracht nr 6 en zijn verhuizing naar de Brigittenstraat zal verband gehouden hebben met de op zijn minst minder prettig lijkende afwikkeling van de erfenis van zijn overleden vrouw door haar familieleden en het in gebruik nemen van zijn huis door Johanna Hester Heldevier.

Benjamin de Guy sloot 22 maart 1732 een overeenkomst met Gerrit Maximiliaan Pynssen van der Aa, Heer van Deijl, eigenaar van een woning aan de Drift (nu Drift nr 1). De Guy wilde enige vertrekken tegen de zijmuur van deze woning aanbouwen en in een van die vertrekken tegen die muur een schoorsteen met schoorsteenmantel aanbrengen. De Guy wilde het bouwen niet doen zonder toestemming van de buurman.

De Guy overleed 12 januari 1755. Zijn functie bij overlijden werd omschreven als luitenant-generaal van de infanterie, kolonel van een regiment voetknechten en commandeur van 's-Hertogenbosch en onderhorige forten. Zijn vrouw bleef tot 1774 op Kromme Nieuwegracht 6 wonen. Toen (25 februari 1774) verkocht zij haar huis met tuin en koetshuis aan de gezusters Strick van Linschoten: Elisabeth Christina, Josepha Christina Clara en Johanna Maria Elisabeth.

De dames Strick van Linschoten, bewoners-eigenaren.

De dames Strick van Linschoten gebruikten het huis waarschijnlijk vooral als winterhuis. Hun broer Jan Balthasar kocht namelijk in 1733 de ridderhofstad Rhijnauwen. Gezien de sterke familiebanden (in Utrecht woonden de diverse familieleden in de buurt van de Kromme Nieuwegracht en Drift) zullen zij de Utrechtse woning in de zomer vaak hebben verlaten voor een verblijf op deze buitenplaats. Rhijnauwen is tot de verkoop aan de gemeente Utrecht in 1919 in het bezit van de familie Strick van Linschoten gebleven.

Elisabeth Christina heeft van de genoemde drie zusters het langst geleefd. Bij testamentaire beschikking van 22 mei 1803 heeft zij het huis Kromme Nieuwegracht, dat al die jaren door hen drieën (en het nodige personeel) was bewoond met koetshuis en stal, alsmede de hele inboedel en al haar persoonlijke bezittingen gelegateerd aan twee dochters van de eerder genoemde broer Jan Balthasar. Deze dochters waren: Isabella Susanna (1770-1818) en Suze Christina Strick van Linschoten (1772-1823).

De twee zusters Isabella en Suze bewoonden het huis Kromme Nieuwegracht 6 na het overlijden van hun tante Elisabeth (1804). In oktober 1808 kochten zij van Arie de Haart een huis met 'kameren', erf en grond aan de Nobelstraat. Deze 'kameren' (kleine woningen van anderhalve bouwlaag, die vaak niet veel meer bevatten dan één vertrek met stookgelegenheid, een bedstede en mogelijk een halletje bij de voordeur) alsmede het vermelde huis stonden achter het erf van de weduwe van Jan Willem van der Voort, de buurvrouw op nummer 8. Het "huis" was het eerder genoemde oostelijk deel van de herberg De Zon.

Na de aankoop door de twee zusters is een deel van de opstallen verwijderd en het erf gevoegd bij dat van Kromme Nieuwegracht 6. Twee huizen

Het geveldeel met de ingang van Kromme Nieuwegracht 6. Bij de goot is de bakstenen kroonlijst te zien.

bleven blijkens een verklaring in een akte van 15 oktober 1812 bestaan. Waarschijnlijk is met verwijdering van een deel van de opstallen toen de afbraak van het overblijvende deel van de oorspronkelijke herberg De Zon bedoeld. Het erf van Kromme Nieuwegracht 6 was met de aankoop ongeveer gebracht op de oorspronkelijke grootte van het erf genoemd Lockhorst.

De akte van 15 oktober 1812 was opgemaakt, omdat Suze Christina in verband met haar huwelijk met de hoogleraar Dethmer Huisman het huis aan de Kromme Nieuwegracht verliet en zij haar aandeel, de helft in het huis aan de Kromme Nieuwegracht met tuin, stal en koetshuis en daarnaast in de twee laatstgenoemde woningen aan haar zuster Isabella Suzanna verkocht.

Isabella Susanna was nu alleen-eigenaresse. Zij maakte op 14 oktober 1814 haar testament. Daarbij wees zij haar zwager Cyprian Gerard van Hengst aan als executeur-testamentair. Van Hengst was de man van weer een andere zus Strick (Charlotte, 1778-1850). Dit paar woonde aan de Drift ten noorden van de Nobelstraat. Zij benoemde haar vader Jan Balthasar Strick van Linschoten tot haar enige en algemene erfgenaam. Aan Jan Carel Wendel Strick van Linschoten, haar broer 'van halve bedde' - zoon van haar vader en diens tweede vrouw Petronella Johanna Godin (1753-1791) - legateerde zij haar huis aan de Kromme Nieuwegracht met stalling en koetshuis aan de Nobelstraat, genummerd G 399 en G 400. Jan Carel aanvaardde na haar overlijden op 12 september 1818 het hem toegekende legaat.

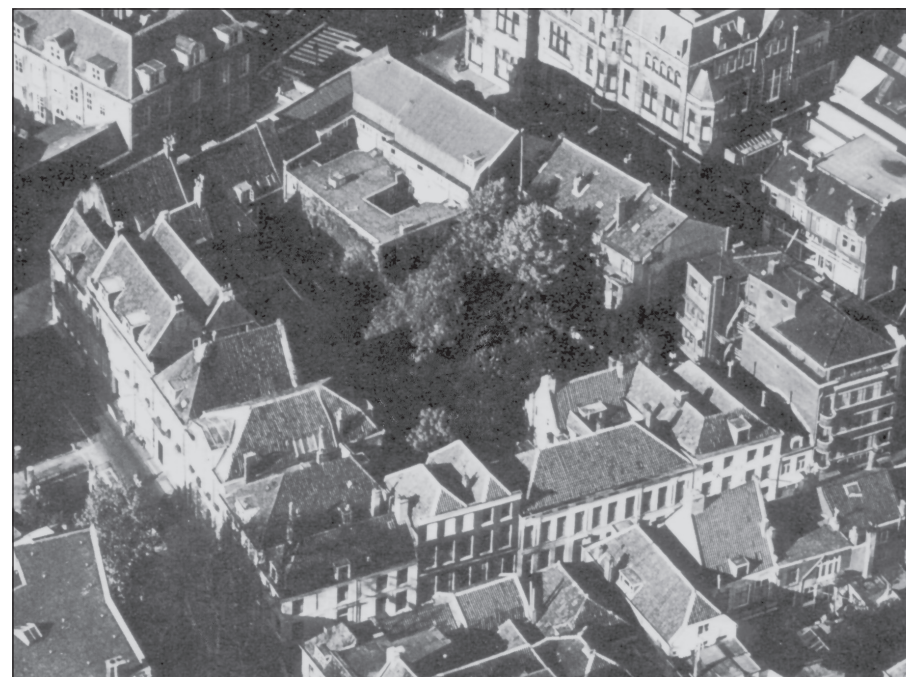
Jan Carel Wendel Strick van Linschoten is tot zijn overlijden in februari 1850 eigenaar geweest van Kromme Nieuwegracht 6. Hij woonde met zijn gezin (zijn vrouw, vijf zonen en twee dochters) het grootste deel van het jaar op Rhijnauwen. Daar is hij ook overleden. Aan zijn weduwe, Paulina Gerarda Sibylla Poelman is bij de daarop volgende boedelscheiding het huis Kromme Nieuwegracht 6 met tuin, stalling en koetshuis toegewezen, alsmede de daarbij behorende woningen met erf in de Nobelstraat. Later, in oktober 1853, heeft zij het huis op de hoek van Drift en Nobelstraat, het meer genoemde Groot Luchtenstein, aangekocht.

Julien Wolbers, eigenaar-bewoner.

Wolbers werd in juli 1819 in Heemstede geboren. Hij werkte in het schildersbedrijf van zijn vader en heeft dat bedrijf na diens overlijden in 1843 samen met zijn broer voortgezet. In 1856 verkochten hij en zijn broer het bedrijf. Julien vertrok met zijn vrouw Albertina Stoffels naar Utrecht. Daar kon hij zijn al lang bestaande wens vervullen om meer tijd te besteden aan studeren en schrijven. Zij woonden eerst aan het begin van de Catharijnesingel waar inmiddels de situatie door de bouw van Hoog-Catharijne totaal gewijzigd is. Julien Wolbers kocht op 1 november 1865 het huis aan de Kromme Nieuwegracht van Paulina Gerarda Sibylla Poelman, weduwe van Jonkheer Jan Carel Wendel Strick van Linschoten.

In de aankoop van het huis waren begrepen de zonneblinden aan de gevels. De vaste spiegels in het huis konden worden overgenomen na een door twee deskundigen uitgebrachte schatting. Wolbers kocht niet de stal en het koetshuis met de beide daarboven gelegen woningen aan de Nobelstraat. Deze bleven aan de verkoopster. Hij had aan die stal geen behoefte, want

Luchtfoto van het blok tussen de Kromme Nieuwegracht (links), de Drift (boven), de Nobelstraat (rechts) en de Ambachtstraat (op de voorgrond).

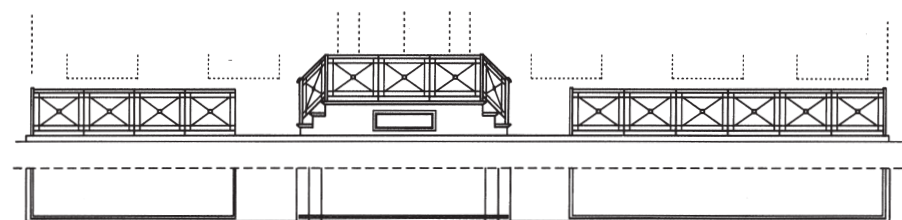
hij bezat geen rijtuig en geen paarden. Wolbers had ook geen buitenhuis, waar hij 's zomers naartoe ging. Voor zijn studies over de geschiedenis van de overzeese gebieden deed hij onderzoek in archieven buiten Utrecht. Ook ging hij 's zomers met zijn vrouw voor een aantal weken naar familie in Leeuwarden, naar een van zijn zusters en naar de ouders van zijn vrouw. Daarvoor nam hij de trein.

In een op gemeenschappelijke kosten opgerichte scheidsmuur tussen zijn erf en dat van de woningen en het koetshuis aan de Nobelstraat werd een deur aangebracht. Hierdoor had Wolbers toegang tot de Nobelstraat voor o.a. het aan- en afvoeren van zijn tuinmaterialen.

Wolbers ging inderdaad studeren en schrijven: hij schreef een geschiedenis van het toenmalige Nederlands Oost-Indie en een geschiedenis van Suriname. Voor deze geschiedenis van Suriname kreeg hij van Koning Willem III - die tevens Groothertog van Luxemburg was - in 1862 de Luxemburgse onderscheiding Ridder in de Orde van de Eikenkroon. Velerlei initiatieven zijn door hem genomen. In Utrecht heeft hij onder meer in oktober 1864, in navolging van Rotterdam, een werkinrichting voor blinden opgericht (eerst gevestigd aan de Neude, later Achter St.Pieter). Het was de bedoeling de blinden het brailleschrift te leren en bezigheden te verschaffen door het vlechten en weven van matten. Door de verkoop daarvan zouden zij minder afhankelijk worden van de bedeling. Hij richtte ook een militair tehuis op. Zo'n tehuis vond hij in een garnizoensstad als Utrecht heel belangrijk. De beter gesitueerde ouders konden de dienstplicht voor hun zoons afkopen door het stellen van een vervanger. Het waren dus voornamelijk de financieel zwaksten die militair werden. Verveling bracht hen vaak naar de kroeg met alle negatieve gevolgen. Het Militair Tehuis zou een goede vervanging van het ouderlijk huis moeten zijn. Daarnaast was hij oprichter van een weekblad 'De Werkmansvriend', bedoeld als een contactorgaan tussen de verenigingen voor werklieden. In 1876 werd dit blad het orgaan van het mede door hem opgerichte werkliedenverbond Patrimonium. Wolbers had door deze activiteiten zijn contacten niet alleen in Utrecht, maar ook daarbuiten.

In januari 1866 verzocht Wolbers toestemming aan burgemeester en wethouders van Utrecht om voor zijn huis een hardstenen stoep aan te leggen, 'gelijk strekkende' met het bestaande bordes en daarop een ijzeren hek te plaatsen gelijk aan het bestaande hek op het bordes. Het college van B en W antwoordde geen bezwaar te hebben tegen het plaatsen van een hardstenen stoep. Wel maakten zij bezwaar tegen het afsluiten van de stoep met een hek. Aangezien de straat niet breed was, kwam hen de versmalling van de straat niet wenselijk voor. Zij meenden dat voorbijgangers voor zijn woning

ruimte moesten hebben om uit te wijken voor rijtuigen. Het verzoek tot afsluiting van de stoep kon daarom niet worden ingewilligd.

*1069 Yzeren hek op de stoep van het huis
aan de Kromme Nieuwegracht van
D. Wolbers.*

In oktober 1875 kocht Wolbers alsnog de stal met erf van Jan Carel Strick van Linschoten, burgemeester van Maarssen, zoon van de vroegere eigenaren van Kromme Nieuwegracht 6: Jan Carel Wendel Strick van Linschoten en Paulina Gerarda Sybilla Poelman. Wolbers liet deze stal afbreken en op die plek twee huizen bouwen met een afzonderlijke opgang naar de bovenwoning. De huizen kregen resp. de nummers G 399 a en b en G 399 c en d. De latere nummering werd Nobelstraat 1 en 3 met bovenwoningen. Deze woningen zijn in 1925 geofferd aan de verbreding van de Nobelstraat.

Wolbers viel als rentenier niet uit de toon in vergelijking tot andere bewoners van de grote huizen in die buurt, maar hij sprong er wel uit door zijn talrijke activiteiten ten behoeve van de hulpbehoevende medeburger. Hij overleed 22 september 1889.

Jonkvrouwe C.E. W. Voet-de Beaufort, eigenaresse, bewoonster

Wolbers' erfgenamen verkochten 30 november 1889 Kromme Nieuwegracht 6 en de twee huizen met bovenwoning aan de Nobelstraat aan jonkvrouwe C.E.W. de Beaufort, weduwe van Mr Johan Hendrik Jacob Voet. Dit is de tweede Voet in de bewoningsgeschiedenis van het huis. Verwantschap met de eerder genoemde Paulus Voet, die Kromme Nieuwegracht 6 samen met Vastrick liet bouwen, heb ik niet onderzocht. Een spiegel boven de schoorsteen en daarnaast twee candelabres en een damspiegel (ook penantspiegel genoemd) werden door de erven van Wolbers afzonderlijk ter overname aangeboden.

Een tekening van A. van de Pol uit 1953. Het binnenterrein achter Kromme Nieuwegracht 8, met rechts de afscheiding met de tuin van nummer 6. Recht voor de Domtoren is de zijgevel te zien met de dubbele tuitgevel van Kromme Nieuwegracht 6. Omdat in dat jaar een groot deel van de tuin achter nummer 6 al was volgebouwd met kantoorroimte voor de C+E-bank, heeft de tekenaar waarschijnlijk een wat romantischer versie gegeven van de werkelijkheid.

Jonkheer van Asch van Wijck, eigenaar.

Na het overlijden van mevrouw Voet-de Beaufort (25 november 1908) werd het huis op een openbare veiling 30 januari 1909 door haar kinderen (die aan de naam Voet "van Vormizeele" hadden toegevoegd) verkocht aan Jonkheer Hubert Jan Margarethus van Asch van Wijck, directeur van de Utrechtsche Hypotheekbank, wonende te Woudenberg. Hij kocht de zo genoemde 'witjes' en vaste spiegels in het huis buiten de veiling om.

Hij overleed in Gersau (Zwitserland) op 28 augustus 1921. Zijn erfgenamen verkochten het 'dubbele huis met aanbehoren' en boden wederom apart ter overname aan een spiegel met pilasters en een damspiegel in de herenkamer, een spiegel in de salon, een spiegel en muurschilderij ('witje') boven de schoorsteen, alsmede twee damspiegels en een schilderstuk ('witje') boven de deur in de eetzaal. Daarnaast een damspiegel met ornament in de huiskamer.

In sommige publicaties betreffende Kromme Nieuwegracht 6 wordt deze heer Van Asch van Wijck ten onrechte vermeld als burgemeester. Een Utrechtse burgemeester (1827-1839) van die naam was Mr Hubert J.M.A.J. van Asch van Wijck. 'Onze' Van Asch van Wijck is op 21-5-1848 in Utrecht geboren (overigens niet als zoon van de Utrechtse burgemeester).

Crediet- en Effectenbank, eigenaar, gebruiker.

Nadat het pand op een openbare veiling van 10 februari 1922 werd verkocht aan de NV Huizen Exploitatie Maatschappij Utrecht, verkrijgt op 5 mei daaraanvolgend de in oprichting zijnde Crediet- en Effectenbank het eigendom van Kromme Nieuwegracht 6. Op 8 juli 1922 worden de statuten van de vennootschap bij notariële akte vastgesteld. Met zes medewerkers nemen de werkzaamheden een aanvang.¹²⁾ In het adresboek worden naast de Crediet- en Effectenbank, als (mede)bewoner vermeld G.J.A. Ruys, uitgever en H. Wessels, wisseloper. De douairière H.J.M. van Asch van Wijck woont op dat moment in het buurpand nummer 8.

De bank was nog in zijn beginfase. De geleidelijke aankoop van de naburige panden aan de Kromme Nieuwegracht (van Drift tot Ambachtstraat) resulteerden in 'De bank van hoek tot hoek', zoals advertentieteksten luiden. In 1982 verhuist de Bank naar het Midlandcomplex aan de Herculeslaan (stadion Galgewaard). Alleen Kromme Nieuwegracht 6 fungeert nog tot 1992 als filiaal. De gehele bank is dan naar het Midlandcomplex verhuisd.

In de loop der jaren is veel veranderd rondom Kromme Nieuwegracht 6. Verdwenen is het huis schuin aan de overkant van de gracht - Kromme Nieuwe gracht 1 - waar blijkens het adresboek 1922 het St. Josephgebouw

van de Rooms-Katholieke Werkliedenvereniging was gevestigd. En niet te vergeten Kromme Nieuwegracht nummer 2, jarenlang een lege plek, maar in glas en staal weergekeerd. Het meest is verdwenen aan de Nobelstraat.

In 1919 nam de gemeenteraad een zogenoemde 'rooilijnverordening verkeersweg binnenstad' aan. De verkeersweg betrof het traject Catharijnebrug tot Wilhelminapark. De rooilijn over dit traject werd verlegd om tot een bredere verkeersweg te komen. In dat kader werd in 1925 de woning op de hoek van Drift en Nobelstraat afgebroken (Groot- en Klein Luchtensteyn) en de woningen daarnaast: Nobelstraat 1, 3 en 5.¹³⁾

Een wooncomplex met winkels op de begane grond kwam er voor in de plaats. Hetzelfde gebeurde aan de andere zijde van dit woonblok, richting Ambachtstraat. De Nobelstraat begon daardoor aan de zuidzijde te voldoen aan de rooilijnverordening van 1919. Drie woningen, genummerd 7, 9 en 11, tussen de beide nieuwe wooncomplexen, vormden nog steeds een inbreuk op de aangenomen verordening. Deze 'puist' in de Nobelstraat hield stand tot 1979. De een vond deze 'puist' een goede visuele afsluiting van het Janskerkhof. Als 'beeldondersteunend' stonden de woningen ook op de waarderingkaart van het Beschermd Stadsgezicht vermeld. De ander vond in het belang van een goede verkeersafwikkeling afbreken verkieslijk, ja zelfs een verkeerstechnische noodzaak. De laatste overweging won het pleit. Het was de tijd waarbij de overweging ging tussen het aanpassen van de wegen aan het - te verwachten - verkeer (en dus afbreken van hetgeen in de weg stond), dan wel het aanpassen van het verkeer aan de historische omgeving. Dit laatste uitgangspunt was toen in de politiek nog geen vanzelfsprekendheid. Boze tongen beweren dat de rijweg zelf niet is verbreed, maar dat de winkeliers aldaar nu een royale stoep hebben om hun vuilniszakken op te zetten. Dat wel.

Het Verwey-Jonker Instituut; een rondgang door het verbouwde huis.

Kromme Nieuwegracht 6 is in 1992 verkocht aan de projectontwikkelaar Cortona Developments BV te Amsterdam. Het werd verbouwd en gerenoveerd naar ontwerp van Paulus van Vliet, architect te Utrecht. In de zomer van 1993 neemt het Verwey-Jonker Instituut (genoemd naar Hilda Verwey-Jonker, 1908-2004) het gebouw in gebruik. Hilda Verwey is bekend geworden door haar emancipatoir sociaal-wetenschappelijk onderzoek. Het Instituut doet in opdracht van overheidsinstanties en particuliere organisaties onderzoek gericht op de oplossing van maatschappelijke problemen. Ter gelegenheid van de vestiging van het Verwey-Jonker Instituut is een boekje opengedaan onder meer over het pand waarin het nu is gevestigd. Gezien ook de gezichtshoek van het Instituut is het opvallend dat Wolbers niet onder de bewoners van nummer 6 is vermeld.

Bij mijn hernieuwde kennismaking met het voormalige bankgebouw werd ik getroffen door het ontbreken van het 'Witje' boven de deur in de voormalige centrale bankhal. Gebleven zijn de penantspiegels met grisailles tussen de voormalige loketten. Deze grisailles waren naar mijn mening van een mindere kwaliteit dan het verdwenen 'Witje' boven de deur. Het zal nostalgie mijnerzijds zijn. Waarom is het verdwenen en waar is het gebleven? Ik kan me er niets bij voorstellen. Het gevolg lijkt mij vermindering van

cachet. De dienstbodenkamers op de zolder zijn intact gebleven. De dienstbodes zijn verdwenen. Zijn beide verdwijningen, zowel van de 'witjes' als van de dienstbodes, hoe onvergelijkbaar ook, een gevolg van sociale en culturele veranderingen?

Verdwenen tenslotte zijn de bloembakken onder de vensters waarmee de 'bank van hoek tot hoek' zijn huizen 's zomers bloemrijk versierde.

Situatietekening van het blok Kromme Nieuwegracht, Drift, Nobelstraat, Ambachtstraat, met de huisnummering in 1974.

De Crediet- en Effectenbank was gevestigd in de panden 4 t/m 12 (gearceerd). In de Nobelstraat staan drie huizen nog op de oude rooilijn: de nrs. 7, 9 en 11.

Dank

Mijn dank aan de leden van de werkgroep Historisch Onderzoek, met name aan de heren W.C. Zwanikken, D.H. van Sichem en S.J. den Daas, die met het kritisch bezien van de concept-teksten, het maken van situatie-tekeningen, dan wel het persklaar maken (lay-out, foto's etc.) getracht hebben dit nummer tot een zowel goed, als een zo duidelijk en prettig leesbaar geheel te maken.

J. van der Molen

Bronnen

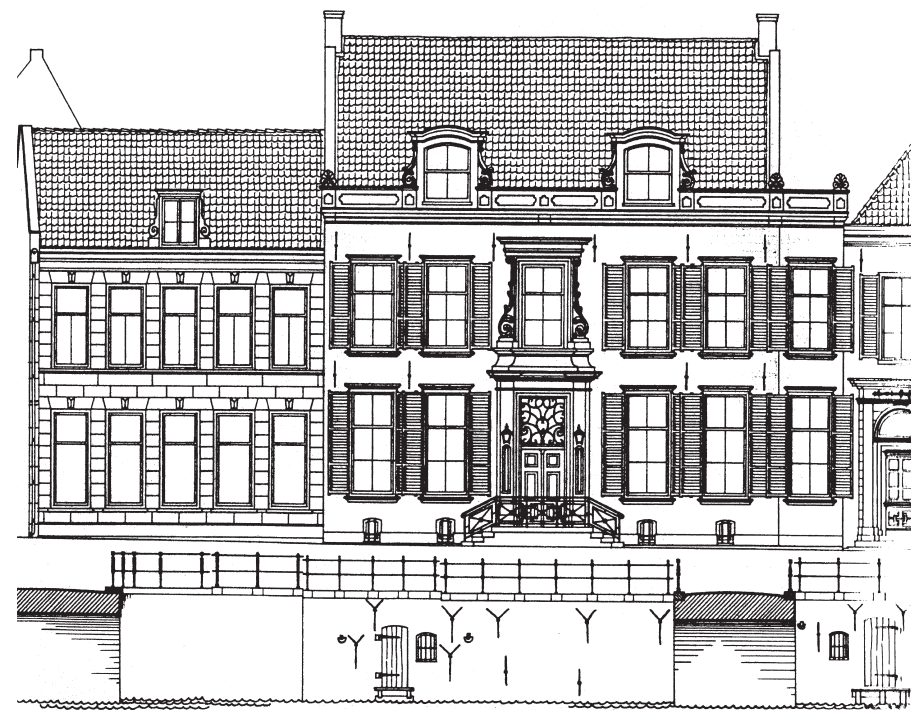
Naast de in de noten genoemde is geput uit de volgende bronnen:

Het Utrechts Archief: Register van Transporten en plechten;
Notariëel Archief;
Archief familie De Pesters.

Het Utrechts Documentatie Systeem

Noten

- ¹⁾ *Grisailles, ook wel grijsjes of witjes genoemd: zie het panel op pagina 16 van dit STEENGOED*
- ²⁾ *Documentatiekaart Kromme Nieuwegracht 6 (Utrechts Documentatiesysteem).*
- ³⁾ *Biografisch Woordenboek van het socialisme en de arbeidersbeweging in Nederland, deel IV, pag. 222-226; Utrechtse Biografieën. Levensbeschrijvingen van bekende en onbekende Utrechtse deel 1, pag. 202-204.*
- ⁴⁾ *M.W.G. de Bruyn: Husinghe ende Hofstede (1994) pag.341*
- ⁵⁾ *E.N. Palmboom: Het kapittel van Sint Jan te Utrecht, (diss.1992) pag. 309 en 311 (uitgave 1995: pag. 315, 316)*
- ⁶⁾ *P.H.N. Briët en P.H. Cuperus: Ghysbert Thönisz van Vianen en Peter Jansz van Cooten, een vrijwel vergeten bouwmeesterscombinatie uit onze Gouden Eeuw, Bouwkundig Weekblad, (1953) pag. 33-39.*
- ⁷⁾ *zie STEENGOED nr 6 maart 1990.*
- ⁸⁾ *zie STEENGOED nr 36 oktober 2003, pag. 33).*
- ⁹⁾ *C.L. Temminck Groll: Middeleeuwse stenen huizen te Utrecht. Hfdstuk "De bovenhalhuizen (1963)."*
- ¹⁰⁾ *zie STEENGOED nr 6 van maart 1990*
- ¹¹⁾ *A. Staring: Jacob de Wit 1695-1754; (1958) pag. 87 en 97.*
- ¹²⁾ *zie jaarverslag 1992 van deze bank*
- ¹³⁾ *Bij de omnummering in 1890 verkregen in de Nobelstraat de percelen G 399 a, b, c en d de nummers 1, 1 bis, 3 en 3 bis; de percelen G 400 en G 400 a en b de nummers 5 en 5 bis en 7 en 7 bis.*

De panden Kromme Nieuwegracht 4 en 6, getekend in 1975 door het Bureau van Restauratie Temminck Groll. Nummer 4 is op deze tekening nog zonder zijn oorspronkelijke ingang. Op dit moment is die ingang weer aanwezig. Op deze tekening is, veel duidelijker dan staande aan de gracht, te zien dat de meest rechtse travee niet wordt gedekt door het dak: op die plaats was oorspronkelijk de gang naar het achterterrein.

Foto op de achterzijde van het omslag: de directiekamer van de Crediet en Effectenbank.

